

บทที่ 4

ระบบวัฒนธรรมชุมชนไทลื้อบ้านงอบ

เนื่องจากชนชาติไทลื้อ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรม ตลอดจนการดำเนินชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ของตน นอกจากนี้ยังมีลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม บางอย่างแตกต่างไปจากชาวพื้นเมืองที่อยู่บริเวณใกล้เคียง ดังนั้นจึงได้ทำการศึกษาถึงประวัติความเป็นมา การตั้งถิ่นฐาน วิธีการดำเนินชีวิต ความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมของชาวไทลื้อขึ้น เพื่อให้ทราบถึง ลักษณะความเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ ลักษณะทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของชุมชนไทลื้อบ้านงอบ ตำบลงอบ อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน

4.1 ระบบวัฒนธรรมชุมชนไทลื้อ

ไทลื้อ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง แตกต่างจากคนไทยและกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ในประเทศไทย วัฒนธรรมของชาวไทลื้อ มีทั้งที่ยึดถือรูปแบบเดิม เมื่ออาศัยอยู่ในสิบสองปันนา และวัฒนธรรมที่ผสมผสานกับท้องถิ่นใกล้เคียง เมื่ออพยพมาอยู่ในประเทศไทย โดยเฉพาะการผสมผสานกลมกลืนทางวัฒนธรรมกับคนเมืองในพื้นที่

วัฒนธรรมที่ชาวไทลื้อยังยึดถือปฏิบัติมาจนทุกวันนี้ รวมทั้งประเพณี พิธีกรรม ตลอดจนความเชื่อ 2 ประการ คือ ความเชื่อในพุทธศาสนา และความเชื่อเรื่องภูติผีเทวดา สืบเนื่องมาจากความเชื่อดั้งเดิมของชาวไทลื้อที่ยึดถือและปฏิบัติเกี่ยวกับการเซ่นไหว้ผีต่างๆ เพื่อให้การดำรงชีวิตของตน ครอบคลุม รวมทั้งหมู่บ้านและชุมชนเกิดความสุข และทำให้พืชผลอุดมสมบูรณ์ เมื่อพุทธศาสนาแพร่เข้ามาจึงผสมผสานกันทั้งความเชื่อพุทธศาสนาและภูติผีเทวดา โดยมีการปรับตัวให้อยู่ร่วมกันได้โดยไม่ขัดแย้ง วัฒนธรรมไทลื้อจึงได้ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา

4.1.1 วิธีการดำเนินชีวิต

ชาวไทลื้อตำบลงอบในอดีต มีวิธีการดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย โดยการตั้งบ้านเรือนอยู่ในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำงอบ และอาศัยอยู่กับป่า ทำให้มีวิถีชีวิตที่ผูกพันอยู่กับป่าและธรรมชาติเป็นอย่างมาก แต่ในปัจจุบันนี้ สังคมเปลี่ยนไป ประชากรเพิ่มมากขึ้น การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจขยายตัวมากขึ้น ทำให้วิถีชีวิตของคนไทลื้อบ้านงอบเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

4.1.2 ลักษณะทางสังคม

สังคมไทลื้อบ้านงอบ เป็นแบบผิวเดียวเมียวเดียว มีผู้ชายเป็นหัวหน้าครอบครัว และเป็นครอบครัวขยาย อันประกอบไปด้วยชีวิตครอบครัวหลายรุ่น ได้แก่ ปู่ ย่า ตา ยาย และลูกเขยหรือลูกสะใภ้ ลูกหลาน เมื่อลูกสาวแต่งงาน ลูกเขยจะมาอยู่ช่วยพ่อแม่ภรรยาทำมาหากิน ประมาณ 2 - 3 ปี แล้วจึงจะแยกครอบครัวออกไปตั้งครอบครัวใหม่ เป็นครอบครัวเดี่ยว แต่ยังคงอยู่ในละแวกเดียวกันกับพ่อแม่ ยังคงได้รับการดูแลจากครอบครัวเดิม เช่น ช่วยเลี้ยงดูลูกหลาน เป็นต้น ดังจะพบว่าในชุมชนไทลื้อบ้านงอบ ก่อนข้างอยู่กันอย่างแออัดหนาแน่น สำหรับบุตรคนสุดท้ายที่สมรสแล้วซึ่งเป็นทายาทที่จะรับทรัพย์มรดกของบิดามารดาจึงจะอยู่ร่วมบ้านเดียวกันกับพ่อแม่ โดยทรัพย์สินทั้งหมดอันได้แก่ บ้านเรือน สัตว์เลี้ยง สัตว์พาหนะ เครื่องมือทำนา พืชพันธุ์ธัญญาหาร และเครื่องใช้ไม้สอยในครัวเรือนเป็นทรัพย์มรดกที่บุตรหรือบุตรคนสุดท้ายจะได้รับเป็นส่วนใหญ่

เครือญาติของไทลื้อบ้านงอบ แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ ญาติทางสายโลหิตหรือญาติทางสายสกุล ได้แก่ ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา พี่ น้อง ส่วนญาติอีกประเภทหนึ่งคือ ญาติเกี่ยวดองที่มาจาก การแต่งงาน หรือญาติฝ่ายเขยและฝ่ายสะใภ้ เนื่องจากการนับถือผีตระกูลเดียวกันและการอยู่ร่วมกัน ได้สร้างความสัมพันธ์อันดีให้แก่เครือญาติทั้งสองฝ่าย

4.1.3 สภาพความเป็นอยู่

การอพยพของชนไทลื้อ เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดน่านหลายรุ่นด้วยกัน ในกลุ่มที่มารุ่นแรกๆ ส่วนใหญ่ตั้งหลักแหล่งตามบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำ หรือที่ราบลุ่มแห่งอื่นๆ ซึ่งมีพื้นที่ที่เหมาะสมกับการเพาะปลูก กลุ่มที่อพยพมาภายหลัง จึงจำเป็นต้องตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่ตามป่าเขาที่ยังเหลืออยู่ ลักษณะเช่นนี้จะเห็นได้ว่า แบบแผนความเป็นอยู่ของไทลื้อนั้นมีทั้งของผู้ที่อยู่ในพื้นที่ราบและผู้ที่อยู่ตามป่าเขาถ้ำเนาไพร ดังจะเห็นได้ชัดเจนจากลักษณะบ้านเรือน โดยทั่วไปแล้วชาวไทลื้อที่อยู่อาศัยในที่ราบจะคล้ายกันกับบ้านเรือนของคนเมือง ที่นิยมสร้างเรือนไม้ยกพื้นสูง มีทั้งทรงปั้นหยา ทรงหน้าจั่ว และทรงมะนิลา หลังคามุงด้วยวัสดุอย่างใดอย่างหนึ่งทั้งนี้แล้วแต่ฐานะ เท่าที่พบว่ามีทั้งหลังคามุงด้วยหญ้าคา เป็นเกล็ด² ดินขอ³ สำหรับเป็นเกล็ดนั้นจะใช้ไม้แผ่นมาตัดตากเป็นรูปคล้ายกระเบื้องปลายมน เวลามุงหลังคา เพียงแต่นำเป็นเกล็ดมาวางเรียงซ้อนกันให้ได้มุง ก็จะใช้มุงหลังคาได้เหมือนกระเบื้องดินเผาทั่วไป ถ้าเป็นเรือนแบบเดิม ก็จะมีการตั้งเตาไฟไว้หน้าห้องนอน ถัดจากกระเบื้องบ้านออกไปมุมใดมุมหนึ่งก็จะเป็นร้านน้ำสำหรับใช้ดื่มกิน ลักษณะหนึ่งให้เห็นเด่นชัดและแตกต่างจากบ้านเรือนของท้องถิ่นอื่นๆ ก็คือ การสร้างหลังคาคลุม

² แป้นเกล็ด หมายถึง กระเบื้องที่ทำด้วยไม้ แผ่นเล็กๆ ให้สำหรับมุงหลังคา

³ ดินขอ หมายถึง กระเบื้องที่ทำมาจากดินเผา ใช้สำหรับมุงหลังคา

บันได สำหรับยุงชิวานั้น จะสร้างไว้ใกล้ๆ หรือติดกับตัวบ้าน บริเวณลานดินหน้าบ้าน หรือที่เรียกว่า “ช่วงบ้าน” มักได้รับการปิดกวดให้สะอาดอยู่เสมอ เพื่อใช้ในการประกอบกิจกรรมต่างๆ แต่ในหมู่บ้านที่อยู่ตามขุนเขา เช่นห้วยโก๋น จะปลูกบ้านเรือนด้วยรูปทรงที่คล้ายกับคนพื้นราบ แต่วัสดุที่ใช้เป็นของที่ทำได้จากป่าเขาในละแวกใกล้เคียง โดยบ้านเรือนจะมุงหลังคาด้วยหญ้าคา พื้นและฝาเป็นไม้ฟาก ส่วนประกอบของโครงสร้างของบ้านทำจากไม้ไผ่ทั้งนั้น

ส่วนประกอบของบ้านชาวไทลื้อ ได้แก่ ในเฮือน(ห้องนอน) เฮือนไฟ(ห้องครัว) หัวคอม(ห้องรับแขก) สีก(ระเบียบง) จาน(ชาน) ฮ้านน้ำ(สำหรับตั้งหม้อน้ำดื่ม) ค่วน(ที่สำหรับเก็บของอยู่บนช่อ) เต่าไฟ(สำหรับก่อไฟหุงต้มอาหารและให้ความอบอุ่น) ซึ่งใช้กะบะไม้มาทำคอก แล้วใช้ดินเหนียวมาถมให้เต็ม และใช้ก้อนหินมาทำเป็นเสา 3 ก้อน สำหรับไว้ตั้งหม้อข้าว หม้อแกง หิ้งข่า(ตะแกรงที่สานด้วยไม้ไผ่) ใช้เป็นที่ย่างเนื้ออย่างปลา หรือเป็นที่เก็บของใช้ที่ต้องการมควัน จะทำไว้เหนือเต่าไฟ ชั้นใด(บันได) สำหรับเป็นทางขึ้นลง คุมปลูก(ที่พักบันได) และประตูแอ้ว(ประตูบันได) สร้างไว้ตรงบันได เพื่อป้องกันขโมยและสัตว์ร้ายขึ้นบ้าน (เริ่ม เตชะแก้ว, 2528: 8-13)

4.1.4 การตั้งบ้านเรือนและที่อยู่อาศัย

ชุมชนไทลื้อบ้านงอบ เป็นชุมชนเกษตรกรรม ตั้งถิ่นฐานในที่ราบใกล้แหล่งน้ำเพื่อนำน้ำมาใช้บริโภคและใช้ในไร่นา รวมทั้งการทค่น้ำทำเหมืองฝาย เก็บกักน้ำไว้ใช้ มีการแบ่งกลุ่มบ้านพักอาศัยสำหรับที่ทำกินแยกออกไปนอกบ้าน หมู่บ้านชาวไทลื้อ ประกอบด้วย กลุ่มบ้านบ่อน้ำ หมู่บ้าน ลานของหมู่บ้าน และมีวัด ซึ่งเป็นศูนย์รวมทางจิตใจและการประกอบกิจกรรมต่างๆ ของชาวไทลื้อบ้านงอบ

ลักษณะบ้านชาวไทลื้อบ้านงอบ โดยทั่วไปจะมีขนาดใหญ่หรือเล็กนั้น ขึ้นอยู่กับจำนวนคนในบ้าน ส่วนวัสดุที่ใช้ก็แล้วแต่ฐานะของครอบครัว และสภาพทางภูมิประเทศ ลักษณะบ้านเรือนส่วนใหญ่ยกใต้ถุนสูง หลังคาทรงสูง เพื่อให้อากาศถ่ายเทได้สะดวก แต่เดิมมุงหลังคาด้วยเป็นเกล็ด หรือดินขอ แต่ในปัจจุบันนิยมมุงหลังคาด้วยสังกะสีและกระเบื้องแบบปัจจุบัน เพราะมีความคงทนกว่าวัสดุอื่น และตัวบ้านก่อด้วยปูน ส่วนใต้ถุนใช้สำหรับประกอบกิจกรรมต่างๆ ในครัวเรือน เช่นเป็นที่ตั้งที่ สำหรับทอผ้า แขนวนแปลเด็ก ปั่นฝ้าย จักสาน เอาไว้เก็บฟืนและเครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ เป็นต้น รอบๆ บริเวณบ้าน นิยมปลูกไม้ดอกไม้ประดับ พืชสมุนไพรและพืชผักสวนครัว หรือใช้เป็นคอกสัตว์ เล้าไก่ แต่ในปัจจุบัน เนื่องจากความแออัดและความต้องการใช้ประโยชน์จากที่ดิน และวัสดุอุปกรณ์มากขึ้น จึงได้มีการสร้างบ้านเรือนในลักษณะบ้าน 2 ชั้นขึ้นในหมู่บ้านชุมชนไทลื้อบ้านงอบจำนวนมาก และคอกสัตว์เลี้ยงก็จะถูกย้ายออกไปไว้นอกบ้าน

บ้านไทลื้อบ้านงอบจะมียุงข้าว เพื่อใช้ในการเก็บข้าวเปลือกไว้กินในครัวเรือน ยุงข้าวของชาวไทลื้อมีอยู่ 2 แบบ ได้แก่ แบบที่เป็นเรือนไม้ได้ถูกลง หลังคาจั่ว ทำฝักัน เป็นที่สำหรับเก็บข้าวเปลือก หรือบางบ้านทำเป็นเสวียน ซึ่งเป็นภาชนะที่สานจากไม้ไผ่ ใช้มูลวัวควายผสมดินเหนียวทาทับด้านนอกด้านใน แล้วนำไปตากแดดให้แห้ง และจะนำมาตั้งไว้ในตัวบ้าน

ส่วนข้างบนบ้านไทลื้อ แต่เดิมภายในบ้านจะปล่อยโล่ง ไม่มีการกั้นห้องนอน และคนไทลื้อมักนิยมใช้มุ้งสีดำกางเวลานอน เรียกว่า “สุด” ผู้เฒ่าผู้แก่ให้ความหมายของคำว่าสุด ว่า การที่เราทำมุ้งสีดำมากาง ทำให้ยุงไม่สามารถเข้าไปข้างในได้ ทำให้ยุงสุดปัญญา หรือหมดปัญญานั้นเอง สุดทำมาจากผ้าพื้นเมืองที่ทอกันเอง เนื้อผ้าค่อนข้างหนา ถ้าบ้านไหนลูกสาวแต่งงาน ก็จะทำผ้ามานมกั้นไว้ เรียกว่า “ผ้ากั้น” ใช้กั้นพื้นที่ให้เป็นสัดส่วน แต่ในปัจจุบัน ชาวบ้านนิยมซื้อมุ้งที่มีขายตามท้องตลาดทั่วไปมาใช้ เพราะไม่หนาทึบ วัสดุปลอดภัยโปร่งเวลานอนหลับ และมีการกั้นห้องมิดชิดเป็นสัดส่วน

ความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างบ้านของชาวไทลื้อบ้านงอบนั้น ก่อนจะสร้างบ้านจะให้ผู้เฒ่าผู้แก่ ที่มีความรู้ทางด้านโหราศาสตร์มาดูว่า สถานที่ที่จะสร้างบ้านนั้น มีความเหมาะสมหรือถูกโฉลก ไม่เป็นที่อัปมงคล หรือเรียกว่า “จืด” เช่น เป็นบ่อน้ำเก่า หนองน้ำ ลำเหมือง หลุมฝังศพ หรืออยู่ตรงปากซอย เป็นต้น หากจะทำการสร้างบ้านในบริเวณนั้นจริงจะต้องทำการแก้ขี้ดเสียก่อน โดยหมอผีหรืออาจารย์ จะเป็นผู้ประกอบพิธีส่งขี้ดให้ อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านส่วนใหญ่มักจะไม่นิยมสร้างบ้านเรือนในบริเวณพื้นที่ดังกล่าว นอกเสียจากมีความจำเป็นจริงๆ เท่านั้น หลังจากได้ที่ดินสำหรับสร้างบ้านแล้ว อาจารย์ก็จะดูว่าสร้างบ้านเดือนใดจะเป็นสิริมงคล และเดือนใดไม่เหมาะสม เช่น ปลูกบ้านเดือน 5 (มีนาคม) ไม่ดี จะทำให้เจ้าของมีแต่ความทุกข์โศก สร้างบ้านเดือน 6 (เมษายน) จะทำให้เจ้าของบ้านมีข้าวของ เงินทอง หรือปลูกบ้านเดือนเกี๋ยง (พฤศจิกายน) เจ้าของบ้านคิดสิ่งใดสมใจปรารถนา เมื่อได้วันดีแล้วเจ้าของบ้านก็จะเริ่มสร้างบ้าน ก่อนขุดหลุม อาจารย์ผู้ประกอบพิธีจะทำพิธีขึ้นท้าวทั้งสี่เพื่อบอกเจ้าที่และแม่ธรณีก่อน เมื่อเสร็จพิธีแล้วจึงจะเริ่มทำการขุดหลุมเสา ในขั้นตอนการขุดหลุมเสานั้น การนำมูลดินที่ได้จากการขุดหลุมเสาออกไปวางไว้ จะต้องมีการพิจารณาให้ถูกหลักโหราศาสตร์ เช่น เดือน 4 เอาปลายเสาไปทางทิศใต้ เอามูลดินไว้ทางทิศตะวันออก เดือน 6 และเดือน 8 ให้เอาปลายเสาวางไปทางทิศเหนือ เอามูลดินไว้ทางทิศใต้ เป็นต้น เมื่อขุดหลุมเสาเสร็จก็จะเป็นการทำพิธียกเสาขวัญหรือเสาเอก ซึ่งเป็นเสาหลักของบ้าน สิ่งของที่ใช้ในพิธีมีกล้วย 1 เครือ มะพร้าว 1 ทะลาย ดันกูกี้ หน่อกล้วย หน่ออ้อย หมาก พลุ นุหรี ด้าย ซึ่งทำด้วยฝ้ายดิบ จำนวน 108 เส้น ผูกติดไว้กับเสาขวัญ การปลูกบ้านของชาวไทลื้อบ้านงอบ เสาขวัญจะต้องอยู่ทางทิศตะวันออกเสมอ ส่วนเสานางจะอยู่ทางทิศตะวันตก เพื่อให้คู่กับเสาขวัญ เสร็จจากพิธียกเสาขวัญแล้วจึงจะสามารถสร้างบ้านได้ เมื่อการสร้างบ้านเสร็จเรียบร้อยแล้ว การขึ้น

บ้านใหม่ของชาวไทลื้อ ยังมีความเชื่อและถือเคล็ด ในการขนข้าวของขึ้นบ้านใหม่ ดังนี้ ขึ้นบ้านใหม่ วันอาทิตย์ ให้ทำหาบใส่ของแล้วหาบขึ้นก่อน 5 หาบ ขึ้นบ้านใหม่วันพฤหัสบดี ให้ทำหาบใส่ของแล้วหาบขึ้นก่อน 3 หาบ ขึ้นบ้านใหม่วันเสาร์ ให้ทำหาบใส่ของแล้วหาบขึ้นก่อน 8 หาบ เป็นต้น เมื่อจัดทำหาบใส่ข้าวของครบตามจำนวนแล้ว จะมีการจัดหาคนหาบของขึ้นบ้าน โดยมีความเชื่อว่า ต้องเอาคนที่ซื้อ แก้ว คำ หรือทอง เป็นผู้หาบของขึ้น เพราะจะช่วยให้มีแก้ว แหวน เงิน คำ ไหลมา เทมา และเป็นสิริมงคลต่อเจ้าของบ้าน

4.1.5 ลักษณะการประกอบอาชีพ

โดยทั่วไปชาวไทลื้อบ้านงอบ ก็ทำมาหากินคล้ายๆ กับคนเมือง คือมีอาชีพทำนา ทำไร่ข้าวเป็นหลัก เพื่อการบริโภคในครัวเรือน และเก็บข้าวไว้ส่วนหนึ่งเพื่อเป็นพันธุ์ในปีต่อไป ที่เหลือจึงจะนำไปขาย หรือแลกเปลี่ยนสิ่งของบริโภคและอุปโภคต่างๆ ชาวไทลื้อบ้านงอบทำนาคา โดยจะมีการปลูกข้าวปีในนาถุ่ม และข้าวคอกในนาดอน การปลูกข้าวปีนั้นจะใช้เวลานานกว่าการปลูกข้าวคอก ดังนั้น ปีหนึ่งที่นาดอนสามารถปลูกพืชผลได้ 3 ครั้ง กล่าวคือ ครั้งแรกทำนาข้าวคอกก่อน ครั้งที่สองและสามปลูกพืชผัก เช่น ปลูกหอม กระเทียม ผักกาด กระหล่ำ ถั่ว แดงกวา เป็นต้น ในขณะที่การปลูกข้าวนาปีนั้น สามารถปลูกผักได้เพียงครั้งเดียว พันธุ์ข้าวที่ใช้ ได้แก่ พันธุ์ กข.6, กข.8, กข.10 ซึ่งเป็นพันธุ์ที่ทนทานต่อโรคและให้ผลผลิตมาก ในสมัยก่อนการทำนาหรือทำไร่ของชาวไทลื้อ จะมุ่งให้เป็นพื้นที่ทำกิน เป็นชีวิตจิตใจของชาวไทลื้อ ดังนั้น ในนาข้าวหรือในไร่ข้าว จะต้องมีการมีพืชอย่างอื่นปะปนอยู่รอบๆ เช่น ข้าวโพด พริก ถั่วฝักยาว บวบ แดง และพืชผักสวนครัว นั้นหมายถึง ถ้าไปสวนหรือไปไร่ข้าวแล้ว จะต้องได้พืชผักเหล่านั้นกลับมาประกอบอาหารที่บ้านได้นอกจากนี้ยังหาอาหารได้จากการเก็บของป่าและล่าสัตว์ ถ้าได้ของป่ามากก็จะนำมาแบ่งขายหรือแลกเปลี่ยนกับสิ่งของอย่างอื่น การเอาแรง หรือการลงแขก เป็นวิธีการช่วยเหลือกันในการทำงาน ชาวไทลื้อจะมีการเอาแรงกัน มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการทำงาน โดยไม่มีการจ้างค่าแรง ส่วนมากจะมีการเอาแรงกันในช่วงฤดูทำนา ทำไร่ หรือในช่วงการเก็บเกี่ยว ซึ่งในปัจจุบันก็ยังคงยึดถือปฏิบัติอยู่

แต่ในปัจจุบัน ภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลง ทุกคนต้องเร่งทำงานแข่งกับเวลา การปลูกพืชเชิงเดี่ยว เริ่มเข้ามาแทนที่วิถีชีวิตการทำนาแบบดั้งเดิม ส้มเขียวหวาน นับเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญอีกชนิดหนึ่งของชาวไทลื้อบ้านงอบ ซึ่งนิยมปลูกกันมากและยังเป็นส้มเขียวหวานที่มีรสชาติที่สุดของเมืองน่าน ชาวไทลื้อบางส่วนนิยมการค้าขาย จากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม จาก

⁴ ข้าวปี หมายถึง ข้าวที่ให้ผลผลิตช้า ปลูกใช้เวลานานในการเก็บเกี่ยว

⁵ ข้าวคอก หมายถึง ข้าวที่ให้ผลผลิตเร็ว ปลูกใช้เวลาสั้นๆ ก็ได้เก็บเกี่ยว

การทำงานเกษตรกรรมไปสู่อาชีพค้าขายและนิยมกันมากขึ้น โดยพ่อค้าจะไปซื้อสินค้าจากตัวเมืองแล้วนำไปขายจากหมู่บ้านต่างๆ บ้าง หรือจะนำเอาสินค้าไปขายตามจุดผ่อนปรนตามแนวชายแดนไทยกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวที่มีการเปิดตลาดการค้า โดยเฉพาะทุกวันเสาร์จะมีการเปิดด่านบ้านห้วยโก๋น อำเภอเฉลิมพระเกียรติกับเมืองเงิน แขวงไชยบุรี ซึ่งพ่อค้าคนไทยส่วนใหญ่ก็จะเป็นคนไทลื้อบ้านงอบ และไทลื้อบ้านหลายทุ่ง และบ้านห้วยโก๋น ทั้งนี้เพราะคนเมืองเงินเป็นคนไทลื้อด้วยกัน จึงทำให้การค้าต่อกันสะดวก และพูดคุยกันค่อนข้างง่าย และสินค้าจะเป็นสินค้าประเภทผ้าทอ เป็นส่วนใหญ่ นอกจากนั้น คนหนุ่มคนสาว หลังจากจบการศึกษาจะออกไปทำงานต่างจังหวัด เพื่อหางานทำในโรงงานและแหล่งอื่นๆ หลังฤดูเก็บเกี่ยวพืชผลแล้วผู้ชายวัยแรงงาน ก็จะออกไปหางานทำบ้างในช่วงฤดูที่ว่างจากการเก็บเกี่ยว เพื่อหาเงินมาจับจ่ายใช้สอยในช่วงเทศกาลต่างๆ เช่น เทศกาลสงกรานต์ เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตาม คนหนุ่มสาวไทลื้อไม่ค่อยไปทำงานต่างจังหวัดมากเหมือนกับคนเมืองในหมู่บ้านอื่น ทั้งนี้เป็นเพราะว่ามีอาชีพเสริมที่ทำกันในหมู่บ้าน โดยเฉพาะผู้หญิงมักนิยมทอผ้า จะพบว่า บ้านไทลื้อแต่ละหลังคามักจะมีกี่กระตุก ซึ่งเป็นอุปกรณ์สำหรับการทอผ้าเกือบทุกหลังคาเรือน หลังจากเสร็จจากการทำนาทำไร่ พอว่างจากงานผู้หญิงไทลื้อก็จะทอผ้า และบางรายประกอบเป็นอาชีพหลัก นอกจากนั้นมีการรวมกลุ่มกัน เป็นกลุ่มสตรีทอผ้าไทลื้อ เพื่อสร้างระบบตลาดในชุมชน สามารถรวบรวมผ้าที่ทอได้ แล้วนำไปจำหน่ายยังตลาดผ้าต่างๆ ในรูปแบบกองทุน ก่อให้เกิดรายได้ขึ้นในชุมชนเป็นอันมาก

4.1.6 การทอผ้าลายไทลื้อ

การทอผ้าลายไทลื้อ นับเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาวไทลื้อบ้านงอบและเป็นแหล่งรายได้ ส่วนใหญ่ของชาวไทลื้อ โดยผู้หญิงไทลื้อส่วนใหญ่จะทอผ้าใช้เอง แล้วยังทำเป็นอาชีพเสริม หรือบางรายยึดถืออาชีพเป็นหลัก โดยมีลวดลายไทลื้ออันเป็นเอกลักษณ์ที่สวยงามขึ้นชื่อของชาวไทลื้อ ผ้าที่มีชื่อเสียงคือผ้าซิ่นลายลื้อ หรือลายน้ำไหล แต่ผ้าซิ่นที่ชาวไทลื้อบ้านงอบชอบทอใส่กันมาแต่เดิม คือ ซิ่นปล้อง และซิ่นม่านที่มีลายเป็นรูปลายขวาง แต่จะต่างกันตรงที่ซิ่นลายลื้อลวดลายจะสลับกันระหว่าง ลายมุก ซึ่งทอด้วยการเก็บลาย และลายก่าน หรือลายมัดหมี่ สำหรับซิ่นม่านนั้น จะใช้ผ้าพื้นสีม่วงหรือสีเขียว ซึ่งไม่มีลวดลาย หรือที่เรียกว่า แอว หรือเอว สลับระหว่างลายมุกกับลายก่าน การทอผ้าเพื่อให้สวยงามขึ้นจะต้องต่อเชิงด้วยตีนจก ซึ่งนิยมจกกันด้วย ดิ้นเงินสลับกับดิ้นทอง อันเป็นเอกลักษณ์ของผ้าซิ่นตีนจก แต่อดีตกาล สมัยที่ยังไม่มีเส้นด้ายสำเร็จรูป และใยสังเคราะห์ขาย ชาวไทลื้อจะปลูกฝ้ายน้อย(ฝ้ายพันธุ์พื้นบ้าน) และนำมาปั่นเป็นด้ายไว้สำหรับการทอผ้า ผู้หญิงไทลื้อบ้านงอบสมัยก่อนทุกคนจะต้องทอผ้าเป็น ก่อนจะแต่งงานจะต้องทอผ้าเพื่อทำเป็นที่นอน หมอน ปลอกหมอน มุ้ง ผ้าห่มและผ้าปูที่นอนไว้อย่างครบครัน นอกจากนั้น ยังมีการทอตุ่ง (ธง) ถวายเป็นพุทธบูชา หรือทอผ้าหลบ(ผ้าปูที่นอนขนาดเล็ก) นิยมที่จะสอดใส่ลวดลาย โดยการ

เก็บมุกด้วยลวดลายต่างๆ สีที่ใช้ในการย้อมผ้าได้แก่ สีดำ สีแดงและสีขาว ปัจจุบันการทอผ้ายังคงเป็นที่นิยมของสตรีชาวไทลื้อ แต่ในกลุ่มเด็กวัยรุ่นและคนรุ่นใหม่จะไม่ค่อยให้ความสนใจ มักจะให้ความสนใจกับเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายที่มีขายตามท้องตลาดตามแฟชั่นทั่วไป อย่างไรก็ตาม ได้มีความพยายามที่จะฝึกสอนให้เด็กและเยาวชนได้มีโอกาสได้ฝึกฝนการทอผ้าลายไทลื้อโดยการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนไทยรัฐวิทยา 98 บ้านงอบ และโรงเรียนมัธยมทุ่งช้าง เพื่อให้เด็กได้รำเรียนและสามารถที่จะสืบทอดการทอผ้าลายไทลื้อต่อไป

กลุ่มทอผ้าบ้านทุ่งสุน เป็นหมู่บ้านไทลื้อที่มีกลุ่มสตรีทอผ้าอยู่เป็นจำนวนมาก ทั้งนี้เพราะได้ผู้นำสตรีที่เข้มแข็งและอุทิศแรงกายแรงใจ เพื่อให้กลุ่มสตรีทอผ้าบ้านทุ่งสุนยืนหยัดอยู่ได้ สตรีที่นำยกย่องผู้นี้คือ นางสาวศรีสวัสดิ์ คำรัมย์ เป็นผู้มีบทบาทต่อการทอผ้าของบ้านทุ่งสุนและของจังหวัดน่านผู้หนึ่ง เป็นทั้งผู้ทอ ผู้จัดการด้านตลาด และควบคุมดูแลกระบวนการผลิตสิ่งทอของหมู่บ้าน โดยเริ่มต้นตั้งแต่ปลูกฝ้าย ปั่นฝ้าย ย้อมสี จนกระทั่งถึงกระบวนการทอ นอกจากนี้ยังมีการนำสีย้อมผ้าจากธรรมชาติมาใช้ในการย้อมผ้า เพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติได้อีกทางหนึ่ง

4.1.7 อาหารการกิน

การกินอาหารของชาวไทลื้อบ้านงอบ มีการกินอยู่อย่างง่ายๆ ไม่พิธีพิถัน กินอาหารที่ทำได้จากธรรมชาติตามฤดูกาล เช่น หน่อไม้ และผักต่างๆ กินข้าวเหนียวเป็นหลัก ผู้หญิงจะมีหน้าที่ทำครัว อาหารที่นิยมกินกันทั่วไป มีแกงผักต่างๆ เช่น ผักเสี้ยว ผักชะอม ผักหวาน ผักตำลึง ผักกาด เป็นต้น นอกจากแกงมีข่า เช่น ข่ามะเขือ ข่าผักกาด ฯลฯ อาหารประเภทยำ เช่น ยำหน่อไม้ ยำผักเสือก ฯลฯ อาหารประเภทต้ม เช่น ต้มกล้วย ต้มมะเขือ อาหารประเภทซำและยำ นิยมใส่เงาะตำลงไปด้วย

มีอาหารง่ายๆ กินแก้ขัด เมื่อไม่มีอาหารอื่น คือ การนำเงาะมาคั่วให้หอม ปั่นละเอียด คลุกกับข้าวเหนียวตำเข้าด้วยกัน เรียกว่า “ข้าวแดงงา” อาหารที่ขึ้นชื่อของชาวไทลื้อ คือ ลาบกับแกงอ่อม จะพบอาหารเหล่านี้ในงานพิธีต่างๆ ของชุมชน สำหรับอาหารของคนชรา พบว่าผู้เฒ่าผู้แก่ นิยมกินข้าวกับผลไม้สุก เช่น กล้วยสุก มะม่วงสุก บางครั้งก็กินกับน้ำอ้อย

หลังจากทำอาหารเสร็จแล้ว จะตัดไม้ด้วยขวานลงบนขันโตก ที่ทำด้วยไม้ ไม้ไผ่ หรือหวาย สูงจากพื้นประมาณ 1 สอก นั่งล้อมวงกันรอบขันโตก ผู้หญิงมักจะนั่งพับเพียบ ใช้มือปั้นข้าวเหนียวเป็นก้อนจิ้มกับอาหาร สำหรับอาหารที่เหลือ จะนำไปทำการถนอมอาหาร เช่น การนำไปย่างให้แห้ง การทำแฮม และการหมักดอง เช่น หน่อไม้ดอง ผักกาดดอง เป็นต้น

4.1.8 การแต่งกาย

วัฒนธรรมของชาวไทลื้อที่มีเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ของคนอีกประการหนึ่ง ก็คือ การแต่งกาย ซึ่งการแต่งกายนับว่า เป็นลักษณะเด่นที่ปรากฏให้เห็นความแตกต่างระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ได้ดีที่สุด

การแต่งกายของผู้ชายไทลื้อ แต่เดิมผู้ชายไทลื้อ จะสวมผ้าพื้นเมืองที่ตัดเย็บด้วยมือ กางเกงขาก๊วย แต่เป่าเล็กกว่ามาก มี 3 ตะเข็บ จึงเรียกว่า เต่ว 3 ดูก (ตะเข็บกางเกง) และไม่นิยมใส่เสื้อ จะพบเห็นรอยสักตามร่างกายทั่วไป ตามหน้าอก กลางหลัง ข้อมือ แขนและขา เพื่อแสดงถึงความกล้าหาญและมีคาถาอาคม ต่อมามีการสวมเสื้อคล้ายเสื้อม่อห้อมแขนยาวถึงข้อมือ มีขอบรอบคอคล้ายเสื้อคอตั้ง และใช้เชือกผูกหรือกระดุมเชือก นิยมข้อมด้วยห้อม (สีคราม) ทั้งเสื้อและกางเกง เมื่อไปวัดจะพาดผ้าเช็ดไว้ที่บ่าด้วย จะใช้ผ้าโพกบนศีรษะขณะออกนอกบ้าน และถ้อย่ามสีแดง ปัจจุบันผู้ชายไทลื้อนิยมสวมกางเกงทรง(กางเกงตัดสำเร็จรูป)ในชีวิตประจำวัน เสื้อที่นิยมสวมใส่เป็นสีสันท่างๆมากมาย หากไปประกอบอาชีพทำนาทำไร่มีการสวมกางเกงขาก๊วยใส่เสื้อม่อห้อมไม่ค่อยใส่เสื้อม่อห้อมไปงานมงคล และไม่มีการใช้ผ้าเช็ดพาดบนบ่าอีกต่อไป รวมทั้งทรงผมตัดเป็นทรงปกติและไม่ต้องโพกหัว การใช้ย่ามสีแดงมีน้อย และการสักตามตัวก็มีน้อยมากด้วยเช่นกัน

การแต่งกายของหญิงไทลื้อ จะสวมใส่เสื้อปักครีครูป่าอก มีฉาบหน้าเฉียงมาผูกติดกับค้าย หรือใช้กระดุมเม็ดขนาดใหญ่ผูกติดไว้ ตัวเสื้อจะสั้นและมีแขนยาวทรงกระบอก เสื้อปักนิยมใช้สีดำหรือสีคราม ตรงขลิบเสื้อจะใช้ขลิบด้วยลวดลายต่างๆ และนุ่งผ้าซิ่นลายขวาง ทำด้วยฝ้าย แต่เดิมหญิงชาวไทลื้อนิยมทอผ้าซิ่นปล้อง หรือซิ่นม่านใส่กันมาก ถ้าในหมู่คนเฒ่าคนแก่จะใช้สีดำเป็นพื้น ส่วนในคนรุ่นสาวจะใช้สีสดตัดกันและมีลวดลายแบบต่างๆ โพกหัวด้วยผ้าสีชมพู สีขาว เข็มขัดทำด้วยเงิน รวมทั้งกำไล และปิ่นปักผม ในปัจจุบัน การแต่งกายของหญิงชาวไทลื้อยังคงใส่เสื้อปัก ซิ่นลื้ออยู่เฉพาะหญิงสูงอายุ ทั้งขณะอยู่บ้านและไปงานพิธีต่างๆ หญิงวัยกลางคนจะมีซิ่นลื้ออยู่ด้วย แต่อาจจะใส่เฉพาะซิ่นเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้ยังแต่งกายตามสมัยนิยม ที่มีขายอยู่ตามท้องตลาดคือซิ่นโคร่ง และเสื้อรูปแบบและลวดลายต่างๆ มากมาย สำหรับวัยรุ่นหรือเยาวชนจะแต่งกายตามสมัยนิยมทั้งอยู่บ้านหรือไปพิธีต่างๆ การแต่งกายของชาวไทลื้อเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก ยกเว้นกลุ่มสตรีสูงอายุที่ยังคงรักษาเอกลักษณ์การแต่งกายไว้ได้มากที่สุด

อย่างไรก็ตาม มีความพยายามที่จะให้มีการฟื้นฟูวัฒนธรรมการแต่งกายไทลื้อขึ้น หากมีงานพิธีหรือการไปวัด มักจะให้แต่งกายชุดไทลื้อ เพื่อจะได้มีการสืบสานวัฒนธรรมต่อไป

4.1.9 วรรณกรรมของไทยลื้อ

ชาวไทยลื้อ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ชอบความสนุกสนานรื่นเริง มีกิจกรรมสันทนาการในกลุ่มและในพิธีการต่างๆ ซึ่งสมศักดิ์ สุวภาพ (2529: 6-22) ได้กล่าวถึงวรรณกรรมไทยลื้อ อาจแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. วรรณกรรมประเภทมุขปาฐะ เป็นวรรณกรรมที่ใช้การพูดคุย บอกเล่าสู่กันฟัง อาจแบ่งได้ดังนี้

- 1.1 เพลงพื้นบ้าน ขับ จ้อย เล่าคำ
- 1.2 นิทานพื้นบ้าน
- 1.3 กำอู๋บ่าวสาว (โวหารรักของหนุ่มสาว)
- 1.4 ปริศนาคำทาย
- 1.5 เพลงกล่อมเด็ก
- 1.6 สุภาษิต คำให้พร คำเรียกขวัญ

2. วรรณกรรมประเภทลายลักษณ์อักษร เป็นการบันทึกบทวรรณกรรมไว้ในบ๊ิบสาไบลาน อาจแบ่งได้ดังนี้

- 2.1 ตำรา เช่น ตำรายาสมุนไพร หรือ ตำราโหราศาสตร์ ฯลฯ
- 2.2 ตำนาน เช่น ตำนานการสร้างบ้านสร้างเมือง ตำนานมูลศาสนา ตำนานสังขารปีใหม่ ฯลฯ
- 2.3 วรรณกรรมชาดก เช่น จำปาสี่ต้น เวชยันตราชดก ฯลฯ
- 2.4 คำสอนต่างๆ หรือคำโบราณ

วรรณกรรมของชาวไทยลื้อบ้านงอบ เป็นวรรณกรรมที่บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรในบ๊ิบสาไบลาน ด้วยตัวอักษรลื้อ เช่น ตำรายา การปลูกเรือน แต่วรรณกรรมทางพุทธศาสนา นิยมบันทึกด้วยตัวอักษรธรรมล้านนา ส่วนนิทานนั้นแต่เดิมชาวบ้านนิยมเล่าให้ลูกหลานฟังในช่วงเวลากลางคืน แต่ปัจจุบันนี้การเล่านิทานไม่มีอีกแล้วเพราะอิทธิพลภายนอก โดยเฉพาะโทรทัศน์ได้เข้ามามีบทบาทในวิถีชีวิตของไทยลื้อ แต่ก็ได้มีการฟื้นฟูและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านไทยลื้อในชุมชนบ้านงอบขึ้น ดังนี้

4.1.9.1 การขับลื้อ

การขับลื้อ เป็นศิลปะอีกอย่างหนึ่ง เป็นการขับร้องโต้ตอบระหว่างหญิงชายคล้ายลำตัดแบบภาคกลาง หรือหมอลำแบบของภาคอีสาน คนหนึ่งใช้เวลาร้องประมาณ 3-5 นาที แล้วเปลี่ยนให้อีกฝ่ายหนึ่งขับตอบ เครื่องดนตรีที่ใช้มีปี่ยาว 1 เลา (เรียกว่าปี่แม่) ปี่เล็ก 1 เลา

(ปู่) โดยเฉพาะจะมีการขับชวี่ในช่วงเทศกาลสงกรานต์ งานมงคลและในงานพิธีกรรมต่างๆ แล้วหนุ่มสาวอาจจะมีการขับชวี่เกี่ยวพาราศีกันเป็นที่สนุกสนาน ในปัจจุบันคนที่สามารถขับชวี่ได้มีเฉพาะในกลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่เท่านั้นคนรุ่นหนุ่มสาวจะขับชวี่ไม่เป็น แต่จะนิยมร้องเพลงลูกทุ่งและเพลงสตริงแทน จึงค่อนข้างน่าเป็นห่วงว่า การขับชวี่อาจจะสูญหายไป หากไม่มีการถ่ายทอดให้แก่คนรุ่นหลัง อย่างไรก็ตาม การขับชวี่ หรือ การจ้อย การชอ เป็นศิลปะที่ค่อนข้างยาก จะต้องมีการฝึกฝนอย่างมาก และที่สำคัญผู้รับการฝึกจะต้องมีพรสวรรค์อยู่ในตัวบ้างแล้ว จึงจะสามารถฝึกสำเร็จได้ พ่อสนอม อินทร์รังษี (2545) อาจารย์วัดศรีดอนชัยอบ เล่าว่า ในสมัยก่อนการจะฝึกหรือการขึ้นครูในการเรียน การขับ จ้อย ชอนี้ ในวันขึ้นครูผู้เรียนจะได้กินอ้อจ่า โดยผู้เป็นครูจะนำต้นอ้อมาตัดเป็นปล้องยาวประมาณ 3 นิ้ว แล้วเอาน้ำผึ้งใส่ลงไป เสร็จแล้วจะเป่าคาตาลงไป แล้วเอาให้ผู้เรียนกิน เชื่อว่า จะทำให้ผู้เรียนสามารถจดจำสิ่งที่รำเรียนได้ดี ซึ่งในการขึ้นครูนั้น ส่วนใหญ่มักจะนิยมทำกันในวันพฤหัสบดี ในวันเทศกาลสงกรานต์

4.1.9.2 การพ่อนเจิงพ่อนดาบ

ผู้ชายชาวไทลื้อในสมัยก่อน นิยมพ่อนเจิงและพ่อนดาบ ทั้งนี้เพราะการพ่อนเจิงและพ่อนดาบ เปรียบเสมือนการรำแม่ไม้มวยไทยในปัจจุบัน เป็นการรำรำเพื่อรำลึกถึงครูบาอาจารย์ก่อนการออกศึกออกรบ และนอกจากนั้นยังเป็นการออกกำลังกายอีกวิธีหนึ่ง โดยการพ่อนดาบและพ่อนเจิงนั้น จะมีท่าพ่อน หรือท่ารำที่ทะมัดทะแมง ดุดันและสวยงามอยู่ในตัว ปัจจุบันชายผู้เฒ่าผู้แก่และวัยกลางคนยังพ่อนเจิงกันอยู่ แต่ในรุ่นลูกไม่ค่อยจะสืบทอดการพ่อนเจิงและพ่อนดาบ อย่างไรก็ตาม ได้มีการอนุรักษ์และฟื้นฟูศิลปะการพ่อนเจิงพ่อนดาบขึ้น โดยให้เด็กนักเรียนได้ฝึกการพ่อนเจิงและพ่อนดาบขึ้นในชุมชนและในโรงเรียนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้และการสืบทอดศิลปะการพ่อนเจิงและพ่อนดาบต่อไป

4.1.10 การใช้ภาษาในการติดต่อสื่อสาร

ภาษาพูดที่ใช้ในการติดต่อสื่อสารกันของชาวไทลื้อบ้านงอบ ส่วนใหญ่นิยมพูดภาษาไทลื้อในชีวิตประจำวัน และติดต่อสื่อสารกันในชุมชน นอกจากนี้ยังใช้คำเมืองในการติดต่อสื่อสารกันบ้าง โดยคนไทลื้อบ้านงอบส่วนใหญ่จะสามารถพูดได้ 3 ภาษา ได้แก่ ภาษาไทยกลาง ภาษาเมือง (คำเมือง) และภาษาไทลื้อ จะมีบ้างในหมู่คนเฒ่าคนแก่ที่พูดภาษาไทลื้อได้เพียงภาษาเดียว โดยทั่วไปแล้ว จะพบว่าชาวไทลื้อบ้านงอบมีการใช้ภาษาพูดอยู่ 4 ลักษณะด้วยกัน คือ

1. พูดภาษาไทลื้อ ซึ่งจะพบมากที่สุดที่หมู่บ้าน ใช้สื่อสารกันทั้งอยู่ในบ้านและออกนอกบ้าน สนทนากับคนที่พบปะที่เป็นคนไทลื้อด้วยกัน ไม่ว่าจะพบปะกันที่ใด เช่น โรงเรียน วัด

หรือนอกเขตหมู่บ้านตนเองก็ตาม ซึ่งกลุ่มคนที่พูดภาษาไทยไม่เปลี่ยนแปลงเลย คือ กลุ่มคนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้าน โดยเฉพาะคนแก่ผู้หญิง ซึ่งบางคนจะพูดคำเมืองไม่ค่อยได้

2. พูดภาษาไทยกลาง ซึ่งจะปรากฏเฉพาะเด็กในโรงเรียนที่ใช้สื่อสารกับครู ขณะอยู่ในโรงเรียนเท่านั้น

3. พูดภาษาคำเมือง จะพบได้ในกรณีที่คู่สนทนาเป็นคนต่างชาติพันธุ์กัน ระหว่างคนไทลื้อพูดกับคนเมือง

4. การพูดทั้งสองภาษา จะพบได้เมื่อคู่สนทนานั้นเป็นคนเมืองกับคนลื้อ และอยู่ในชุมชนเดียวกัน หรือคนเมืองที่สามารถฟังภาษาไทยเข้าใจ ก็สามารถที่จะสื่อสารกันรู้เรื่อง

จากการศึกษา การใช้ภาษาพูดในการติดต่อสื่อสารของชาวไทลื้อบ้านงอบ พบว่ามี การเปลี่ยนแปลงในการใช้ภาษาพูด จากสาเหตุ 3 ประการ คือ

1. จากกระบวนการเรียนการสอนในโรงเรียน ซึ่งเด็กนักเรียนจะต้องใช้ภาษาไทยกลางในการติดต่อสื่อสารกับครูในเวลาเรียน จึงทำให้เด็กใช้ภาษาไทยที่ผิดเพี้ยนไปได้ จากการประสมคำหรือการเปลี่ยนคำ

2. การแต่งงาน เมื่อคนไทลื้อไปแต่งงานกับคนในสังคมอื่น เช่น คนเมือง หรือคนภาคกลาง โดยไม่คำนึงถึงอุปสรรคทางด้านชาติพันธุ์ ทำให้ภาษาที่ใช้ในการติดต่อในครอบครัวหรือกับลูกที่เกิดตามมา ต้องปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์เหมาะสม

3. ความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิด หากว่าบุคคลนั้นอยู่ในกลุ่มที่พูดภาษาใดมากกว่าจะมีแนวโน้มใช้ภาษานั้นๆ ด้วย หรือใช้ทั้ง 2 ภาษา

อย่างไรก็ตาม มักจะพบว่า คนไทลื้อบ้านงอบ เมื่อมาอยู่ในหมู่บ้านจะพูดภาษาไทยลื้อกันเป็นส่วนใหญ่ จึงนับว่าภาษาพูดไทลื้อยังคงเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทลื้ออยู่ตลอดไป

4.1.11 การนับถือศาสนาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ชาวไทลื้อบ้านงอบ ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ควบคู่ไปกับการนับถือภูติผีเทวดา มีการสืบทอดความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับภูติผีเทวดา ผสมผสานไปกับความเชื่อในพุทธศาสนาในชุมชนไทลื้อบ้านงอบมีวัดอยู่สองแห่ง ได้แก่ วัดศรีดอนชัย เป็นวัดแห่งแรกของไทลื้อบ้านงอบ ต่อมาได้มีการอพยพไปตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านทุ่งสุน ซึ่งห่างจากบ้านงอบ และชาวบ้านไม่สะดวกที่จะเดินทางไปเข้าวัดศรีดอนชัย จึงได้สร้างวัดทุ่งสุนขึ้นอีกแห่งหนึ่ง ปัจจุบันมีพระภิกษุและสามเณรจำพรรษาอยู่ที่วัดศรีดอนชัย จำนวน 6 รูป และวัดทุ่งสุนจำนวน 5 รูป

วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน ใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีทางศาสนาในเทศกาลงานบุญต่างๆ เช่น วันพระ วันเข้าพรรษา ดานก้วยสลาก และใช้เป็นสถานที่ประชุม พบปะหารือ และ

จัดกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน เช่น การจัดกิจกรรมชมรมผู้สูงอายุ การจัดงานเทศกาลต่างๆ การจัดงานสืบสานวัฒนธรรมไทลื้อ จะเห็นว่าวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนอย่างแท้จริง

ปัญหาของวัดในปัจจุบันคือ ชาวบ้านไม่นิยมบวชเรียนเหมือนเมื่อก่อนทำให้มีภิกษุสามเณรน้อย ทั้งนี้เพราะการศึกษาในโรงเรียนมีมากขึ้น ทำให้คนสนใจศึกษาเล่าเรียนจากโรงเรียนเป็นส่วนใหญ่ แต่ก็มีอยู่บ้างที่มีฐานะยากจนจึงส่งลูกมาบวช และให้ศึกษาเล่าเรียนทางโรงเรียนวัดต่อไป

4.1.12 การดูแลรักษาโรคภัย

การแพทย์พื้นบ้าน เป็นสิ่งที่พัฒนามาจากการต่อสู้กับความเชื่อทางไสยศาสตร์ และเป็นผลจากการต่อสู้กับโรคภัยไข้เจ็บที่รุมเร้ามาเป็นเวลายาวนาน การแพทย์พื้นบ้านมีอยู่ 2 ลักษณะ คือ การถ่ายทอดด้วยคำบอกเล่า และการบันทึกด้วยตัวอักษร สำหรับการบันทึกด้วยตัวอักษร แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแรกเป็นการนำเอาความรู้มาบันทึกไว้ในคัมภีร์ต่างๆ ซึ่งการบันทึกแบบนี้มักจะผสมผสานด้วยความเชื่อต่างๆ ทางไสยศาสตร์ อีกกลุ่มหนึ่ง บันทึกเป็นตำรับยาต่างๆ ซึ่งได้เผยแพร่อย่างกว้างขวาง ในการถ่ายทอดตำรับยานั้น มักจะให้ผู้เรียนคัดลอกตำรับยาเอง แล้วแนะนำตัวยาแต่ละชนิดในแต่ละตำรับ แล้วหลังจากนั้น ให้ผู้เรียนค่อยๆ ฝึกการใช้ยา ก็จะสามารเป็นหมอมาได้ ในตำรับยาจะอธิบายถึงอาการต่างๆ ของโรค วิธีการใช้ยาสมุนไพรแต่ละชนิดอย่างละเอียด รูปแบบของยาพื้นบ้านที่หมอใช้ทั่วไป ตามตำรับยาที่ จารุวรรณ พรมวัง (2536: 64-65) ได้บันทึกไว้ ดังนี้

1. ยาฝน เป็นการใช้แท่งยาสมุนไพร นำมาจุ่มน้ำแล้วฝนในชามหรืออ่าง แล้วนำน้ำที่ฝนได้ไปกินหรือทาบริเวณที่รักษา สมุนไพรประเภทนี้มักมีเนื้อแข็ง เช่น แก่นไม้ เขาสัตว์ เป็นต้น
2. ยาอบ เป็นวิธีการนำยาใส่ลงในชาม แล้วนำชามยาใส่ลงไปในหม้ออบ อบได้สักระยะหนึ่งแล้วกินน้ำในชาม วิธีนี้มักใช้กับสมุนไพรที่มีน้ำมันหอมระเหย เช่น กฤษณา พลูควา เป็นต้น
3. การอบยา เป็นวิธีการนำยาใส่ลงในหม้อแล้วต้มให้เดือด ใช้ผ้าห่มหนาคลุมคนที่จะอบกับหม้อยา ให้ออน้ำจากหม้อยาอบร่างกายผู้ป่วย วิธีการรักษาแบบนี้ มักใช้กับหญิงหลังคลอด ผู้ป่วยโรคข้อ ในปัจจุบันนิยมใช้กับคนที่ต้องการลดน้ำหนัก
4. ยาทา เป็นวิธีการเอายาสมุนไพรบดเป็นผง แล้วผสมน้ำมันใช้ทาภายนอก ยาประเภทนี้มักใช้กับโรคปวดข้อ ปวดกล้ามเนื้อ หรือเป็นตุ่ม เป็นฝี หนอง เป็นต้น
5. ยาประคบ เป็นการนำยาสมุนไพรมาหั่นแล้วห่อด้วยผ้า นำไปนึ่ง เสร็จแล้วเอามาประคบตามร่างกายของผู้ป่วย วิธีนี้ใช้รักษาผู้ป่วยปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ คลายเส้นเอ็น และการสลายการคั่งของเลือด เป็นต้น

ชาวไทลื้อบ้านงอบ มีคนที่มีความรู้เรื่องทางด้านการแพทย์อยู่ 2 ประเภท ประเภทแรก เป็นหมอที่สามารถรักษาคนไข้ด้วยยา มีชื่อเรียกว่า “หมอยา” ส่วนใหญ่จะทำการรักษาโรคทางอายุรศาสตร์ โรคที่ปรากฏภายนอก รวมทั้งโรคที่ยากแก่การรักษา และโรคที่เกิดขึ้นประจำของท้องถิ่น สำหรับยาที่ใช้มีทั้งพืชและสัตว์รวมทั้งแร่ธาตุ โดยที่หมอยาเป็นผู้เก็บและปรุงด้วยตนเอง แบ่งเป็นยารับประทาน ยาล้างภายนอก ยาประคบ และยาทา หมอยาไม่ได้มีการสืบทอดทางการสอนส่วนมากเป็นความรู้ที่มีผู้สนใจศึกษาจากการอ่านและทางปฏิบัติแล้วสะสมเป็นประสบการณ์ประเภทที่สอง เป็นหมอที่ใช้ความรู้ทางไสยศาสตร์ในการรักษา เรียกว่า “หมอเป่า” หรือ “หมอห่า” ซึ่งเชื่อกันว่าอาศัยเวทมนต์คาถาที่ได้ร่ำเรียนมาใช้ในการรักษา เช่น การเป่าผี การเป่าคางทูม การเป่าตาแดง เป็นต้น นอกจากนี้ เมื่อเกิดการเจ็บป่วยเกิดขึ้น ชาวบ้านมักเชื่อว่าเกิดจากผีทำให้เจ็บป่วย จึงนิยมดูหมอ หรือดูเมื่อ⁶ เพื่อหาว่าถูกผีอะไรทำให้เจ็บป่วย ในกลุ่มนี้จะมี “หมอเมื่อ” “หมอผีหม้อนึ่ง” และ “หมอผีปู่ดำย่าดำ” เป็นต้น

จากสภาพวิถีการดำเนินชีวิตและระบบวัฒนธรรมของชาวไทลื้อบ้านงอบ จะเห็นภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และกระแสโลกาภิวัตน์ ชุมชนมีความจำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนแปลง เพื่อปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย ดังนั้น การที่ชุมชนมีระบบวัฒนธรรมที่เข้มข้น มีการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน เพื่อให้เกิดการจัดการร่วมกันในชุมชน เกิดความเป็นเอกภาพแห่งความเป็นหนึ่งเดียวของชุมชนแล้ว ชุมชนนั้นก็พร้อมที่จะเคลื่อนไปกับสังคมและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้เสมอ ชุมชนไทลื้อบ้านงอบก็เช่นกัน หากสามารถปรับตัว และใช้ภูมิพลังแห่งวัฒนธรรมที่ชุมชนมีอยู่อย่างเข้มแข็งนี้ นำศักยภาพที่มีอยู่มาใช้เป็นกลุ่ทรในการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน ทำให้คนชุมชนที่รักความสงบ อยู่เป็นกลุ่มมีความสามัคคีในกลุ่มเครือญาติ มีการตั้งบ้านเรือนถิ่นฐานให้สอดคล้องกับวิถีทางธรรมชาติ มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่เหมาะสม ตลอดจนการประกอบอาชีพ เพื่อมุ่งให้เกิดวิถีชีวิตแบบพอเพียง และมีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ มาปรับใช้ในการดำรงชีวิตที่เหมาะสม และเกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่าต่อชุมชนต่อไป

⁶ ดูเมื่อ หมายถึง การดูหรือการทำนายเกี่ยวกับโหราศาสตร์

4.2 การสืบทอดทางวัฒนธรรมไทลื้อ

วัฒนธรรมไทลื้อ เป็นวัฒนธรรมที่มีความเป็นเอกลักษณ์ และสามารถคงอยู่ได้ในปัจจุบัน แม้ว่าสังคมภายนอกจะมีการเปลี่ยนแปลงไปมาก ทั้งนี้เนื่องมาจากการที่คนในชุมชนให้ความสำคัญ และใช้กระบวนการทางวัฒนธรรมเป็นหลัก ในการยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คนในสังคม เพื่อให้เกิดการดำเนินวิถีชีวิต ตามแบบอย่างที่คุณรุ่นก่อนในชุมชน ถือปฏิบัติสืบต่อกันมา

4.2.1 องค์ความรู้ทางวัฒนธรรมชุมชน

การดำเนินชีวิตของชาวไทลื้อบ้านงอบ โดยผ่านกระบวนการปรับเปลี่ยนระบบทางความคิด จนกลายเป็นแนวทางการปฏิบัติสืบต่อกันมา สิ่งที่เกิดขึ้นนั้น จึงเป็นองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมชุมชนหลายประการ ที่ได้สะสมเป็นองค์ความรู้ในรูปแบบต่างๆ อันได้แก่

1. องค์ความรู้ที่สะสมอยู่ในตัวบุคคล ได้แก่ ผู้สูงอายุ ผู้รู้ในชุมชน ซึ่งองค์ความรู้เหล่านี้ได้ถูกสะสมไว้ ในรูปแบบของการบอกเล่า การสั่งสอน ด้านศิลปกรรมและพิธีกรรมต่างๆ เช่น คาถาอาคม คำสวดวิญ คำเล่าคำว จ้อย ขอ และพิธีกรรมต่างๆ เป็นต้น ซึ่งองค์ความรู้ที่มีอยู่นี้ หากไม่ได้รับการเก็บรวบรวมไว้หรือถ่ายทอด ก็อาจทำให้สูญหายไปกับตัวผู้รู้เหล่านั้นได้

2. องค์ความรู้ที่สะสมอยู่ในวัตถุ ได้แก่ ปับสา ไบลาน ซึ่งองค์ความรู้เหล่านี้เป็นองค์ความรู้ที่เป็นลายลักษณ์อักษร หากมีการเก็บรักษาที่ดีก็จะอยู่คู่กับชุมชนตลอดไป แต่อย่างไรก็ตาม องค์ความรู้นี้หากไม่ได้มีการศึกษาด้วยความสนใจก็จะไม่ได้รับการถ่ายทอด โดยเฉพาะภาษาตัวเมือง ที่เขียนไว้ในปับสาไบลานนั้น จำเป็นต้องมีการเรียนรู้ จึงจะสามารถอ่านได้

จะเห็นว่า ในชุมชนไทลื้อบ้านงอบ มีองค์ความรู้ที่มีคุณค่าต่อชุมชน และผู้ที่สนใจศึกษาเป็นอย่างมาก หากมีการนำมาเผยแพร่และใช้ประโยชน์ในชุมชน ก็สามารถถ่ายทอดวิธีคิด วิธีปฏิบัติ ตลอดจนวัฒนธรรมของชุมชนไปสู่คนรุ่นต่อๆ ไปได้

4.2.2 วิธีการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม

ชาวไทลื้อบ้านงอบ มีวิธีการถ่ายทอดวัฒนธรรมผ่านการปลูกฝังทางด้านความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ โดยอาศัยวิธีการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม ดังนี้

1. การถ่ายทอดโดยการบอกเล่า เป็นวิธีการที่นิยมกันมาก โดยคนรุ่นก่อน ได้แก่ พ่ออู๊ย แม่อู๊ย (ปู่ ย่า ตา ยาย) หรือพ่อ แม่ ได้เล่าเรื่องราวต่างๆ อันเป็นประสบการณ์ชีวิตที่ตนเองได้เรียนรู้ มีความรู้ หรือมีประสบการณ์ นำมาเล่าสู่คนรุ่นลูก รุ่นหลานได้รับรู้ รับทราบถึงสิ่งต่างๆ ได้แก่ การบอกเล่าเรื่องชาติกำเนิด ความเป็นอยู่ การดำเนินชีวิต เป็นต้น

การถ่ายทอดวัฒนธรรม โดยวิธีการบอกเล่านี้ เป็นวิธีการที่ง่าย สะดวกและนิยมกันมาก แต่หากไม่มีการจดบันทึกไว้ ก็จะทำให้มีโอกาสสูญหาย หรือขาดตอนไปได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ข้อมูลส่วนที่เป็นรายละเอียด ทั้งนี้เนื่องจากต้องอาศัยความจำ ของทั้งผู้เล่า และผู้รับฟังด้วย

ดังนั้น การถ่ายทอดวัฒนธรรมโดยการบอกเล่าสู่กันฟังนี้ จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ฟังจะต้องทำการจดบันทึกไว้ และที่สำคัญจะต้องนำไปถ่ายทอด หรือบอกเล่าให้คนอื่นให้ได้รับทราบต่อไป ดังจะพบว่า มีคนรุ่นก่อนที่มีความรู้ทางด้าน ไสยศาสตร์ หรือโหราศาสตร์ แต่ไม่ยอมถ่ายทอดให้ลูกหลาน เมื่อเสียชีวิตไป ก็จะสูญหายไปกับคนผู้นั้นด้วย

2. การถ่ายทอดโดยการปฏิบัติให้ดูเป็นแบบอย่าง เป็นการถ่ายทอดที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียน ได้เห็นกับตาตัวเอง ได้พบเห็นอยู่เป็นประจำ ก็จะทำให้ได้เรียนรู้ จำเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้ และสามารถนำไปปฏิบัติได้ อาทิเช่น การประกอบพิธีกรรมต่างๆ การเลี้ยงผี การประกอบอาชีพ การทำไร่ ทำสวน ซึ่งผู้เรียนมักจะได้ปฏิบัติไปด้วย

การถ่ายทอดความรู้โดยวิธีการทำให้ดู เป็นการถ่ายทอดความรู้ที่เห็นชัดเจน และสามารถปฏิบัติได้ แต่อย่างไรก็ตาม สิ่งที่สำคัญก็คือ ควรจะมีการจดบันทึกไว้ว่า ขั้นตอนต่างๆ ในการปฏิบัติ รายละเอียดที่จะต้องปฏิบัติ และสิ่งที่ใช้ประกอบในกิจกรรมต่างๆ ตลอดจนที่มาและความหมายของการปฏิบัติแต่ละขั้นตอนว่าเป็นอย่างไร เพื่อไม่ให้กระบวนการ และขั้นตอนต่างๆ ผิดไปจากเดิม ดังจะเห็นจาก พิธีกรรม หรือการประกอบพิธีต่างๆ ในยุคสมัยก่อนขึ้นตอนก่อนข้าง สลับซับซ้อน แต่พอมาถึงคนรุ่นหลัง มักจะลดขั้นตอน โดยการตัดขั้นตอนที่ยุ่งยากหรือซับซ้อนไป

3. การถ่ายทอดโดยการฝึกปฏิบัติ เป็นการสอนโดยให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติไปด้วย เช่น การฟ้อนเจิง ฟ้อนดาบ การตีกลองปี่อู (กลองวัด) การทอผ้า การจักคอก(การทำลวดลายบนผ้า) เป็นต้น ซึ่งการสอนด้วยวิธีการฝึกปฏิบัตินี้ จะช่วยให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติด้วยตนเอง เกิดทักษะและความชำนาญในการปฏิบัติ

4. การถ่ายทอดโดยการรำเรียน เป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมที่ค่อนข้างชัดเจน มีหลักฐาน เอกสารประกอบการถ่ายทอด ชาวไทลื้อมีภาษาพูด และภาษาเขียนเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ดังนั้น การถ่ายทอดความรู้และวัฒนธรรมต่างๆ จึงอาศัยตำราพื้นบ้าน หรือที่ชาวไทลื้อเรียกว่า “ป๊ับ” ได้แก่ ป๊ับสา ป๊ับโบลาน เป็นต้น โดยได้แบ่งวิธีการถ่ายทอดวัฒนธรรมออกเป็น 2 วิธี ได้แก่

4.1 การรำเรียนจากการบวชเรียน ซึ่งชาวไทลื้อมักนิยมให้บุตรชายบวชเรียน โดยสมัยก่อนมักให้บวชเป็นเณร แล้วให้รำเรียนหนังสือทางปริยัติธรรม และรำเรียนภาษาพื้นเมือง จนสามารถอ่านธรรมหรือตำราพื้นเมืองอื่นๆ ได้เป็นอย่างดี ในปัจจุบันได้มีการพัฒนาการเรียนการสอนในโรงเรียนมากขึ้น ทำให้มีเด็กบวชเณรค่อนข้างน้อย อย่างไรก็ตาม ชาวไทลื้อบ้านงอบ ยังคงนิยมให้บุตรชายทุกคนได้บวชพระ เมื่อเข้าสู่วัยเบญจเพศ หรือก่อนที่จะแต่งงาน

เพราะมีความเชื่อว่า พ่อแม่เมื่อเสียชีวิตลง จะสามารถเกาะชายผ้าเหลืองของลูกชายไปสู่สวรรค์ แต่การบวชในลักษณะนี้ จะใช้เวลาค่อนข้างน้อย ประมาณ 15 วัน ถึง 3 เดือน ดังนั้นผู้ที่บวชมักจะไม่ค่อยได้เรียนรู้ภาษาพื้นเมือง

ชาวไทลื้อบ้านงอบ ได้มีความพยายามที่จะอนุรักษ์วัฒนธรรมไทลื้อไว้ โดยการจัดให้มีการบวชเรียนภาคฤดูร้อน เพื่อให้เด็กๆ และผู้สนใจร่วมบวชเรียนในภาคฤดูร้อน แล้วบรรจุเนื้อหาการเรียนการสอนต่างๆ ไว้ในหลักสูตรการบวชเรียน และทุกๆ ปีจะพบว่ามียุวกะลาที่บวชเรียนภาคฤดูร้อนแล้วสนใจที่จะศึกษาเล่าเรียนต่อโดยไม่สึกออกมา ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเด็กที่มีฐานะยากจน พ่อ แม่ ไม่สามารถส่งเล่าเรียนได้ จึงให้บวชเรียนและเรียนทางปริยัติธรรม จะเห็นว่าปัจจุบันมีพระเถระที่วัดงอบ จำนวน 6 รูปด้วยกัน นอกจากนั้นยังได้ให้มีการบรรจุวิชาการเรียนรู้ภาษาพื้นเมืองและศิลปวัฒนธรรมไทลื้อ ไว้เป็นวิชาเลือกในบทเรียนของโรงเรียนไทยรัฐวิทยา 98 บ้านงอบ ซึ่งเป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษาในหมู่บ้านไทลื้อบ้านงอบ เพื่อให้เด็กนักเรียนได้เรียนรู้ และสามารถอ่านปี่ปสา ตำราพื้นเมืองต่างๆ ที่มีอยู่ได้

4.2 การรำเรียนโดยการสืบครู เป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรม โดยคนที่มีความรู้ในสาขาต่างๆ ได้แก่ หมอยา หมอผี หรือพ่อครู มักจะถ่ายทอดความรู้ที่มีอยู่ให้แก่ลูกหลาน เพื่อให้สืบทอดความรู้เหล่านั้น โดยมักจะให้สืบทอดทั้งองค์ความรู้ และวัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรม หรือพิธีกรรมนั้น ส่วนมากนิยมให้สืบครู หรือเรียกว่า การยกครูกันในวันพฤหัสบดี ในช่วงเทศกาลสงกรานต์ เพราะเชื่อว่าเป็นวันที่ยิ่งใหญ่แห่งปี หากมีการสืบครู หรือยกครูในวันนี้จะทำให้ครูแรง เรียนรู้และจำได้ง่าย นอกจากนั้นยังจะช่วยให้เกิดความขลังอีกด้วย

4.2.3 องค์ประกอบของการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมไทลื้อ

1. การถ่ายทอดวัฒนธรรมทางด้านภาษา ภาษาของชาวไทลื้อ นับเป็นเอกลักษณ์ที่แตกต่างจากภาษาอื่น ประกอบด้วย ภาษาพูดและภาษาเขียน ซึ่งในปัจจุบันนี้ คนไทลื้อยังนิยมใช้ภาษาพูดในการติดต่อสื่อสารกันในกลุ่มชาวไทลื้อเอง และชาวไทลื้อสามารถติดต่อกับคนกลุ่มอื่นโดยใช้ภาษาพื้นเมือง หรือภาษาไทยกลาง จากการสอบถามจากผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้าน พบว่า เด็กๆ ในหมู่บ้านมักจะพูดภาษาพื้นเมือง หรือภาษาไทยกลางมากขึ้น ทั้งนี้ เนื่องจากการที่เด็กเข้าศึกษาในโรงเรียน และทางโรงเรียนให้เด็กเรียนหนังสือโดยใช้ภาษาไทยกลาง และไม่ให้เด็กพูดคุยภาษาไทลื้อขณะที่เรียนหนังสือ ซึ่งในปัจจุบัน ทางโรงเรียนเองก็พยายามที่จะปรับแนวทางการแก้ไขปัญหานี้ต่อไป

ในส่วนของภาษาเขียนของชาวไทลื้อบ้านงอบที่ได้เก็บรวบรวมไว้ ในรูปแบบของปี่ปสา ปี่ปโบลาน ได้แก่ ปี่ปตำราการประกอบพิธีกรรมต่างๆ เช่น พิธีสังเคราะห์ การปิดภัย ปี่ปคำตั่วขวัญ เป็นต้น

2. การถ่ายทอดวัฒนธรรมทางด้านศิลปกรรม ชาวไทลื้อบ้านงอบ เป็นกลุ่มที่ชอบกิจกรรมการละเล่น การสรรค์สร้างความสุขสนาน เพลิดเพลิน เพื่อให้เกิดความรื่นเริงในการดำเนินชีวิต ดังจะพบว่า ผู้เฒ่าผู้แก่ไทลื้อบ้านงอบ จะมีความสามารถในการขับ จ้อย เล่าคำว ซอ และใช้คำพวนได้ค่อนข้างมาก ทั้งนี้เนื่องจาก สมัยก่อนมักนิยมเล่าคำว จ้อย ซอ เพื่อเป็นการเกี้ยวสาว หรือเมื่อมีกิจกรรมต่างๆ

ในปัจจุบันนี้ เด็กๆ รุ่นใหม่ไม่ค่อยนิยมที่จะเล่าคำว จ้อย ซอ ทั้งนี้เพราะมีเพลงสมัยใหม่เข้ามาทดแทน อย่างไรก็ตาม ชมรมผู้สูงอายุตำบลงอบ และโรงเรียนไทยรัฐวิทยา 98 บ้านงอบ ได้พยายามที่จะฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมเหล่านี้ โดยการจัดกิจกรรมสำหรับสอนเด็กๆ ให้ได้เรียนรู้ และสามารถสืบทอดศิลปวัฒนธรรมพื้นเมืองของไทลื้อให้เกิดขึ้นกับกลุ่มเด็กๆ ต่อไปในอนาคต

3. การถ่ายทอดวัฒนธรรมทางด้านตำราคำสอน ซึ่งชาวไทลื้อบ้านงอบ มีผู้ที่มีความรู้ทางด้านกฤติศาสตร์ ไสยศาสตร์ และโหราศาสตร์ค่อนข้างมาก ได้แก่ คาถา คำส่งเคราะห์ ปัดภัยส่งซัด คำสู่ขวัญ และคำให้พรปีใหม่ เป็นต้น ซึ่งคำสอนเหล่านี้ บางส่วนได้ถูกบันทึกลงไว้ในป้ายต่างๆ แต่บางส่วนก็ยังไม่ได้ถูกรวบรวมไว้ ดังนั้น จึงควรมีการเก็บรวบรวม และมีการถ่ายทอดองค์ความรู้เหล่านี้ให้มีการสืบทอดสู่ชนรุ่นต่อไป เพื่อให้มีให้สูญหายไป

4.2.4 กลุ่มเป้าหมายของการถ่ายทอดวัฒนธรรมชุมชน

วัฒนธรรมไทลื้อบ้านงอบ มีหลากหลายรูปแบบ และเป็นองค์ประกอบหลายๆ องค์ประกอบของสังคม ดังจะพบได้จากวิถีการดำเนินชีวิต ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม การปฏิบัติต่างๆ ในปัจจุบัน หากมีการถ่ายทอดวัฒนธรรมไปสู่บุคคลต่างๆ ในชุมชนอย่างเหมาะสมกับบุคคล ระยะเวลาที่จะส่งผลให้การถ่ายทอดประสบผลสำเร็จ โดยสามารถแยกกลุ่มเป้าหมายของผู้ที่ควรได้รับการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม ตามกลุ่มเป้าหมาย ดังนี้

1. กลุ่มผู้นำชุมชน เป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญต่อชุมชนไทลื้อในปัจจุบันค่อนข้างสูง หากกลุ่มผู้นำชุมชนได้รับการถ่ายทอดวัฒนธรรมชุมชน เข้าไปอย่างเพียงพอและเหมาะสม จนเกิดความตระหนักและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรม ตลอดจนถึงการขับเคลื่อนทางวัฒนธรรมให้กลายเป็นกฎ ระเบียบ ข้อปฏิบัติและบรรทัดฐานของชุมชนต่อไปได้

2. กลุ่มคนหนุ่มสาว เป็นกลุ่มที่มีความอ่อนไหวและมักจะรับวัฒนธรรมจากภายนอกได้ง่าย ทั้งนี้เนื่องจากการไปเรียนหนังสือ หรือการออกไปทำงานต่างชุมชน ทำให้มีโอกาสที่จะรับหรือเรียนรู้วัฒนธรรมไทลื้อน้อยกว่ากลุ่มอื่น อย่างไรก็ตาม การคอยกระตุ้นเตือนการต่อยอดทางวัฒนธรรม ภายใต้การใช้เหตุผลที่น่าเชื่อถือ ทำให้เป็นที่ยอมรับของกลุ่มคนหนุ่มสาวได้ ฉะนั้นการทำให้คนกลุ่มนี้เกิดจิตสำนึกและรู้สึกรักในถิ่นฐานบ้านเกิด มีความเป็นไทลื้อในตัวเอง จึงมีความสำคัญต่อกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมมาก

3. กลุ่มเด็กนักเรียน เป็นกลุ่มที่มีความสำคัญอย่างมาก ต่อกระบวนการเรียนรู้ และถ่ายทอดทางวัฒนธรรมชุมชน ทั้งนี้เนื่องจากคนกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่อยู่ในวัยแห่งการเรียนรู้ และมีความบริสุทธิ์ทางด้านความคิด ดังนั้นหากมีกระบวนการเรียนรู้และการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมที่เหมาะสม ได้แก่ การบรรจุเข้าเป็นหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อการเรียนการสอนในโรงเรียนประถมศึกษา การส่งเสริมวิชาชีพท้องถิ่น จะช่วยให้การถ่ายทอดวัฒนธรรมชุมชนเข้าถึงกลุ่มเด็กนักเรียนได้เป็นอย่างดี และวัฒนธรรมเหล่านั้นก็จะถูกฝังเข้าไปในระบบคิด และสามัญสำนึกของเด็ก หากสังคมมีแบบอย่างทางวัฒนธรรมที่ดีงาม ก็จะมีผลให้ความรู้สึกรู้จักคิด และโลกทัศน์ของเด็กเกิดการรับรู้และการปลูกฝังวัฒนธรรมชุมชนที่ดีงามให้กับกลุ่มเด็กนักเรียน ทำให้การสืบทอดวัฒนธรรมไทยถือเกิดผลสัมฤทธิ์ในระยะยาวและจะยังคงอยู่สืบไป

อย่างไรก็ตาม การสืบทอดวัฒนธรรมของชุมชนไทยถือ จำเป็นจะต้องถ่ายทอดสู่คนในชุมชนไทยถือทุกคน เพื่อให้เกิดเครือข่ายสายสัมพันธ์ในชุมชน เกิดความร่วมมือและความเป็นเอกถักยงของชาติพันธุ์ไทยถือที่เข้มแข็งต่อไป

4.2.5 กระบวนการสืบทอดวัฒนธรรม

ในการสืบทอดทางวัฒนธรรม จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องอาศัยความรู้และภูมิปัญญาที่มีอยู่ จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งนั้น จำเป็นต้องอาศัยกระบวนการสืบทอดความรู้ ดังนี้

1. กระบวนการเรียนรู้ ซึ่งมุ่งหวังให้คนในชุมชนได้มีความรู้ มีทัศนคติ และพฤติกรรม อันเป็นผลมาจากประสบการณ์ที่ผ่านมา โดยการสืบสานและถ่ายทอดความรู้ผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรม ได้แก่ ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม และการดำเนินชีวิต เพื่อการหาทางรอดร่วมกันในสังคม

จากการศึกษาพบว่า ชาวไทยถือบ้านงอบ มีวิถีการดำเนินชีวิตที่ยึดถือความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ เพื่อการดำรงชีวิต เช่น ความเชื่อเรื่องผี ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ ความเชื่อเรื่องการโชคลางต่างๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ นำไปสู่การประพฤติปฏิบัติในรูปแบบของพิธีกรรมและประเพณี เช่น การทำพิธีเสกนา การทำพิธีขึ้นบ้านใหม่ ประเพณีदानธรรม เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นกระบวนการแห่งการเรียนรู้ โดยอาศัยประสบการณ์และการปลูกฝังทางระบบความคิด และจิตใจเป็นสำคัญ

2. การสั่งสมทางวัฒนธรรม การที่คนเราเกิดมา และอยู่ในสังคมหนึ่งนั้น ก็ย่อมต้องรับเอาวัฒนธรรมของสังคมนั้นเข้าไป โดยการเรียนรู้จากผู้ที่อยู่รอบข้างถ่ายทอดให้ โดยอาศัยการเรียนรู้ และประสบการณ์ที่ได้รับอยู่ตลอดเวลา จากการซึมซับเอาวัฒนธรรมที่มีอยู่รอบตัวตนเองเข้าไปนี้ ก่อให้เกิดการสะสมความรู้ เกิดเป็นความคิด และมีการปรับปรุง เสริมสร้างสิ่งใหม่ โดยอาศัยกระบวนการคิดและประสบการณ์ที่ได้รับ แล้วสืบทอดต่อไป

จากการศึกษาพบว่า ชาวไทลื้อบ้านงอบโดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและผู้เยาว์วัย จะได้รับการถ่ายทอดความรู้ ในการดำเนินชีวิต ความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ จากผู้เฒ่าผู้แก่และผู้สูงวัยในชุมชนเป็นประจำ ตั้งแต่เกิดมาได้เริ่มเรียนรู้เกี่ยวกับภาษาพูด การแต่งกาย วิธีการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ และการประกอบพิธีกรรมต่างๆ สิ่งเหล่านี้ล้วนได้รับการถ่ายทอดมา และสะสมไว้โดยอาศัยประสบการณ์เป็นสำคัญ

3. การถ่ายทอดทางวัฒนธรรม เป็นการถ่ายทอดประสบการณ์ วิธีการดำเนินชีวิต กระบวนการคิดและวิธีปฏิบัติ จากอดีตสู่ปัจจุบันอย่างต่อเนื่อง การถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งนั้น สามารถทำได้หลายวิธี ซึ่งจะแตกต่างกันตามสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น

จากการศึกษาพบว่า ชาวไทลื้อตำบลงอบ มีการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ ที่ได้รับการสั่งสมมาจากผู้เฒ่าผู้แก่มาสู่คนรุ่นใหม่ ผ่านทางการบอกเล่าให้ฟัง การปฏิบัติให้ดู การฝึกปฏิบัติ การสั่งสอนและเรียนรู้ เช่น การเล่าเรื่องราวชีวิตความเป็นมา การเข้าวัดฟังธรรม การฟ้อนเจิงฟ้อนดาบและการบวชเรียน เป็นต้น ซึ่งการถ่ายทอดวัฒนธรรมชุมชนนั้นต้องอาศัยประสบการณ์ ที่มีอยู่ ภูมิปัญญาของผู้ถ่ายทอด ผ่านวิธีการที่เหมาะสมและเป็นธรรมชาติจึงจะเกิดผลสัมฤทธิ์ได้

อย่างไรก็ตาม ภายใต้อิทธิพลสังคมภายนอกที่เปลี่ยนแปลงไป ส่งผลให้กระบวนการสืบทอดทางวัฒนธรรมไทลื้อเปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะผลกระทบจากสื่อโทรทัศน์ วิทยุ และสื่อโฆษณาต่างๆ ทำให้เด็กวัยรุ่นให้ความสนใจจากสิ่งเร้าเหล่านั้น เช่นการแต่งกาย ที่แต่เดิมแต่งกายชุดไทลื้อ แต่ปัจจุบันจะใส่ชุดสากลทั่วไป ในด้านดนตรีและการร้องเพลงก็จะเป็นเพลงร่วมสมัยนิยมเป็นส่วนใหญ่ แต่ชาวไทลื้อบ้านงอบก็มีความพยายามที่จะอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมไทลื้อ โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลหรืองานกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนมักจะนิยมแต่งกายชุดไทลื้อ และให้เด็กๆ แต่งกายชุดไทลื้อกัน นอกจากนี้ก็จะมีการจัดให้มีการแสดงศิลปวัฒนธรรม เช่น การเล่าคำว จ้อย ซอ และการฟ้อนดาบ ฟ้อนเจิง ขึ้น เพื่อให้เด็กๆ และคนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้ ดังจะพบการจัดกิจกรรมประเพณีสืบสานวัฒนธรรมไทลื้อในช่วงเทศกาลสงกรานต์ทุกปี มีการจัดทำพิธีกรรม พิธีเลี้ยงผีเมืองเป็นประจำทุกปี ทั้งนี้เพื่อเป็นการกระตุ้น เตือน และฟื้นฟูวัฒนธรรมไทลื้อ จะเห็นว่า ชาวไทลื้อได้มีความพยายามใช้ประเพณี และพิธีกรรมต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดการสืบทอดทางวัฒนธรรมสู่คนรุ่นลูกหลานต่อไป